

ЩОДО ВПЛИВУ ПАДІННЯ КУРСУ ТУРЕЦЬКОЇ ЛІРИ НА ТОРГІВЛЮ ТУРЕЧЧИНИ З УКРАЇНОЮ ТА СВІТОМ

Р. Е. Юлдашев, завідувач відділу нових викликів
 І. В. Ус, к. е. н, головний консультант відділу нових викликів
 центру зовнішньополітичних досліджень Національного інституту
 стратегічних досліджень

Висновки

- Процес стрімкого зниження курсу турецької ліри на початку листопаду 2020 р. припинився після зміни політики та керівництва Центрального банку та Міністерства фінансів Туреччини.
- Зниження курсу турецької ліри може призвести до заміни імпорту до неї з ЄС на більш дешеві аналоги з Китаю та інших країн.
- Зниження курсу турецької ліри сприятиме покращенню умов її торгівлі з Україною, а отже нарощуванню негативного показника сальдо зовнішньої торгівлі України з Туреччиною.

Рекомендації

- На постійній основі проводити моніторинг торговельної політики Туреччини, з метою розширення можливостей українських експортерів на турецькому ринку та запобігання можливому нанесенню збитків національним товаровиробникам через зростання імпорту турецької продукції на внутрішній ринок України.
- Враховуючи важливе значення Туреччини для України передбачити можливість надання кредитів (через Експортно-кредитне агентство) направлених на покращення позицій українських експортерів в цій країні.
- Відслідковувати політику США та ЄС щодо можливого запровадження санкцій проти Туреччини.

Поточна ситуація

Протягом серпня-листопада 2020 р. спостерігалось падіння курсу

турецької ліри до провідних світових валют. Так, якщо на початку серпня курс не перевищував позначку у 7 турецьких лір за долар США, станом на 21 жовтня він становив 7,87 турецьких лір за долар США, а станом на 6-7 листопада він склав 8,52 турецьких лір за долар США, тобто впав на 8,2 %¹. Наслідком такого падіння курсу стало рішення про зміну голови Центрального банку Туреччини, а також прохання міністра фінансів Туреччини про відставку. Заява новопризначеного голови Центрального банку Туреччини про використання всіх можливих інструментів для досягнення цінової стабільності, насамперед в частині очікувань на підвищення процентних ставок, мали позитивний вплив на ринок, наслідком чого стало зміцнення курсу турецької ліри у понеділок 9 листопада 2020 р. на 6 % (в певний момент курс становив приблизно 8 турецьких лір за долар США). Водночас на наступний день турецька ліра впала на 4 % до 8,4 за долар США, проте вже 11 листопада 2020 р. турецька ліра знов посилилася майже на 6 % (до приблизно 7,9 турецьких лір за долар США), після того, як регулятор послабив банківські ліміти на свопи та інші угоди та назвав це кроком до нормалізації, намагаючись зробити турецькі активи більш привабливими для іноземних інвесторів. Загалом, з початку 2020 р. ліра ослабла приблизно на 30%.

Рис.1 Динаміка курсу турецької ліри до долару США у 2020 р. (до 11.11.2020 р.)

Експерти пояснюють девальвацію турецької ліри тривалим здійсненням контролю за вартістю валюти з боку уряду, а також уповільненням рівня економічного зростання як Туреччини, так і її провідних торговельних партнерів,

¹ Курс турецької ліри до долару США. URL: <https://tradingeconomics.com/turkey/currency>

через пандемію коронавірусу. Крім того, негативний вплив мали занепокоєння щодо інфляційного тиску, виснаження валютних резервів та геополітична напруженість. Збереження зазначених факторів, а також перспективи посилення існуючих санкцій проти Туреччини² матимуть негативний вплив на динаміку турецької валюти.

Водночас здешевлення турецької ліри сприятиме покращенню платіжного балансу країни, адже призводитиме до покращення цінового фактору експорту та погіршення імпорту Туреччини.

1. Місце Туреччини в світовій торгівлі

По даним Світового Банку³, за підсумками 2019 р. експорт товарів та послуг Туреччини становив 246,9 млрд дол. США. За цим показником вона була 28-ою країною в світі з часткою 0,99 %. В частині експорту окремих товарів, за даними Світового торговельного центру, Туреччина є провідним світовим експортером мармуру (38 % від загальносвітового експорту товарів цієї групи), другою країною в світі за експортом цементу (7,7 %), килимів (16,3 %), третьою країною в світі за експортом продукції борошномельно-круп'яної промисловості (6,5 %), тощо.

Основними країнами експорту товарів з Туреччини були Німеччина (9 % від загального експорту товарів), Великобританія (6,3 %), Італія (5,4 %) та Ірак (5,2 %)⁴. В частині товарної номенклатури експорту переважали легкові автомобілі (6,95 % загального експорту товарів), вантажні автомобілі (2,84 %) та запасні частини для цих товарних позицій (2,55 %). Також значне місце в товарному експорті Туреччини посідали трикотажні (5,31 %) та текстильні (3,77 %) вироби, нафтопродукти (3,54 %) і ювелірні вироби (2,98 %).

Зазначені товари не є товарами пріоритетного експорту України на відміну від окремих видів прутиків та брусків з вуглецевої сталі без подальшої обробки (1,61 % загального експорту товарів Туреччиною). В 2019 р. Туреччина була провідним в світі експортером товарів цієї позиції з часткою у 17,7 %, в той час, як України була четвертим постачальником цієї продукції з часткою у 4,4 %. Водночас, основними ринками збуту цієї продукції для Туреччини є Ємен (16,4 % від експорту товарів цієї групи) та Ізраїль (15,1 %), тоді як основними ринками збуту цієї продукції для України є Ірак (28 %) та Ліван (16,3 %). Враховуючи географічну приналежність цих країн до Близького Сходу, можна вважати що по цій товарній позиції Україна та Туреччина конкурують в цьому регіоні. Крім того,

² США не продають Туреччині винищувачі п'ятого покоління F-35, через придбання цією країною у Російської Федерації ракетного комплексу С-400, а Канада припинила експорт систем озброєння до Туреччини.

³ Exports of goods and services (BoP, current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.GNFS.CD>

⁴ List of importing markets for a product exported by Turkey. URL:

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c4%7c1%7c1

третім за вартісним обсягом збуту товарів цієї групи і для України і для Туреччини був Сінгапур.

За підсумками 2019 р. імпорт товарів та послуг Туреччини склав 226,5 млрд дол. США⁵. За цим показником вона була 27-ою країною в світі з часткою 0,94 %. Основними країнами-імпортерами товарів до Туреччини були Російська Федерація (11,2 % від загального імпорту товарів), Китай (9,2 %) та Німеччина (8,9 %). Основними товарами, що імпортувалися з Російської Федерації були мінеральні палива (63,5 % імпорту з цієї країни), чорні метали (14 %) та зернові (7,2 %). Провідними статтями імпорту з Китаю були товари машинобудівної галузі (49,6 %) та органічної хімії (5,3 %), а Німеччини - товари машинобудівної галузі (28,6 %) та засоби наземного транспорту та запасні частини до них (13,3 %).

В Туреччині Україна відігравала значну роль на ринку зернових. За підсумками 2019 р. її частка в імпорті Туреччиною цієї продукції становила 18,8 %. За цим показником Україна суттєво поступалася Російській Федерації (50,4 %) та випереджала третього за вартісним обсягом імпортера цього виду продукції – Канаду (6,2 %). Враховуючи постійні ускладнення у відносинах між Російською Федерацією та Туреччиною, існує імовірність запровадження додаткових обмежень у торгівлі між ними, а отже зайняття Україною частини їх частки на ринку зернових.

2. Торгівля Туреччини та ЄС

В 2019 р. товарообіг між ЄС та Туреччиною склав 176 млрд дол. США. За вартісним обсягом товарообігу Туреччина була шостим партнером для ЄС з часткою у 1,76 %, менш ніж на 1 млрд дол. США поступаючись Японії, яка була п'ятою. В той же час для Туреччини ЄС був провідним торговельним партнером з часткою у 41,2 %. Слід зазначити, що вартісні обсяги поставок товарів з Туреччини до ЄС перевищували вартісні обсяги поставок товарів з ЄС до Туреччини.

Частка Туреччини в загальному експорті товарів ЄС складала 1,3 %. По двозначній класифікації Гармонізованої системи опису та кодування товарів частка Туреччини в загальному товарному експорті ЄС перевищувала 5 % по одній позиції - бавовні (7,7 %). При цьому по окремих товарах частка є доволі значною. Так, частка Туреччини в загальному експорті з ЄС дизельних залізничних локомотивів становила 29,4 %, необроблених шкур овець - 24,6 %, а відходів та брухту чорних металів - 18,7 %.

Частка Туреччини в загальному імпорті товарів ЄС складала 1,6 %. Найбільше значення мали поставки до ЄС трикотажних полотен (17,2 % від загального імпорту ЄС цього виду продукції), бавовни (15,2 %), килимів та інших текстильних покриттів для підлоги (9,4 %), а також трикотажного одягу (8,3 %).

⁵ Imports of goods and services (BoP, current US\$). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.GNFS.CD>

Для Туреччини, як по експорту товарів, так і по їх імпорту, ЄС був провідним торговельним партнером. Майже половина всього експорту з Туреччини в 2019 р. направлялась до ЄС (49,3 % від загального експорту товарів).

3. Торгівля Туреччини та України

Туреччина є важливим торговельним партнером України. За підсумками 10 місяців 2020 р. частка Туреччини в товарообігу України становила 4,5 %⁶. За цим показником вона поступалась країнам ЄС, ЄАСТ та Китаю. Протягом зазначеного періоду експорт товарів з України до Туреччини склав 1,87 млрд дол. США, а імпорт – 1,89 млрд дол. США. Таким чином негативне сальдо для України склало майже 20 млн дол. США. Така ситуація суттєво відрізняється від попередніх років, коли Україна мала позитивне торговельне сальдо з Туреччиною. У 2019 р. воно становило 264, млн. дол. США, у 2018 р. – 638 млн дол. США, а у 2017 р. – 1,3 млрд дол. США.⁷ Зміна динаміки по сальдо обумовлена тим, що за підсумками 10 місяців 2020 р. експорт товарів з України до Туреччини скоротився на 12,4 %, в той час, як імпорт зріс на 7,4 %.

Основою експорту України до Туреччини є чорні метали та вироби з них. На товари цієї групи за підсумками 10 місяців 2020 р. припадало 40,1 % від загального експорту України. Також значну частку експорту товарів з України до Туреччини займали зернові (18,9 %). Товарний імпорт України з Туреччини був більш диверсифікованим.

Слід зазначити, що для Туреччини Україна не є провідним торговельним партнером. Частка України в експорті Туреччиною товарів в 2019 р. становила 1,1 %, а в імпорті – 1,3 %.

Враховуючи політичну важливість цієї країни для України, доцільно окремо розглянути можливості збільшення торгівлі з нею, насамперед в частини експорту тих товарів, по яким України конкурує на її ринку з Російською Федерацією. В тому числі через надання гарантій експортерам таких товарів.

4. Вплив поточної ситуації на зовнішньоторговельні позиції партнерів Туреччини

Продовження тенденцій по знеціненню турецької ліри негативно вплине на торгових партнерів Туреччини. Здешевлення валюти робить Туреччину більш конкурентоспроможною у порівнянні з міжнародними торговими партнерами та підтримує зростання турецького експорту, при цьому попит на дорожчі імпортні товари повинен скорочуватись. Досвід попередньої девальвації турецької ліри, коли курс змінився з приблизно 5 турецьких лір за долар США на початку серпня 2018 р. до 6,8 турецьких лір за долар США 13 серпня 2018 р. підштовхнув зростання

⁶ За даними Державної митної служби України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/trade/#/>

⁷ За даними Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

середньорічної ціни імпорту на 25 %⁸. Виходячи з минулого досвіду, це сприятиме скороченню імпорту Туреччини із затримкою приблизно на півроку. Окрім того, очікуване уповільнення турецької економіки ще більше гальмуватиме зростання імпорту.

ЄС в цілому все ще є найбільшим постачальником товарів до Туреччини, на який припадає близько 34,3% турецького імпорту, а отже він може найбільше постраждати від девальвації турецької ліри. При більш високих цінах на імпорт, Туреччина може ще більше перенести свій попит з Європи на дешевший китайський, російський та близькосхідний імпорт. Це може відповідати дипломатичним зусиллям Туреччини, які, схоже, спрямовані на зменшення економічної залежності від країн ЄС. Тим більше, що переговори щодо модернізації митного союзу між Туреччиною та ЄС, схоже, застрягли, в той час, як на порядку денному переговорів в рамках ЄС протягом 2020 р. поставало питання про запровадження санкцій проти Туреччини.

Враховуючи значення ринку Туреччини для України, девальвація її валюти може негативно вплинути на вітчизняних постачальників товарів до цієї країни. Водночас потенційні торговельні конфлікти Туреччини з Російською Федерацією та ЄС сприятимуть зайняттю їх позицій на ринку цієї країни. Крім того, зміна тенденції по сальдо у торгівлі між Україною та Туреччиною на користь Туреччини спонукатиме її до укладання з Україною Угоди про зону вільної торгівлі.

⁸ Weak Turkish lira heightens trade risk. URL: <https://group.atradius.com/publications/economic-research/weak-turkish-lira-heightens-trade-risk.html>